

Харків

**Мікологічний гербарій (Фунгарій) Харківського
національного університету імені
В.Н. Каразіна
CWU-MYC**

Відомче підпорядкування: Міністерство освіти і науки України

Установа: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Адреса: площа Свободи, 4, м. Харків-77, 61077

Телефон: +38(057)7075616

Факс: Відсутній

e-mail: akulov@univer.kharkov.ua, alex_fungi@yahoo.com

Рік заснування: 1825

Кількість зразків: 20 000

Наявність типових зразків: Наявні

Географічна спеціалізація: Україна, інші країни світу

Основні колектори: Делявінь Ф.О., Черняєв В.М., Пенго К.К., Потебня А.О., Спагоров Г.С., Страхов Т.Д., Масловський О.Д., Трунов Г.А., Ярошенко Т.В., Мещерякова Р.І., Логвиненко Л.І., Акулов О.Ю., Леонт'єв Д.В., Усіченко А.С., Надєїна (Федоренко) О.В., Ординець О.В., Сивоконь О.В., Прилуцький О.В. Алексеенко М.А., Березницький А.А., Бондарцев А.С., Бондарцева М.А., Васильєва Л.Н., Васильков Б.П., Гаєвая В.П., Гіжицька З.К., Джаган (Кузуб) В.В., Дудка І.О., Каракулин Б., Карпенко К.К., Карпова Е., Картавенко Н.Т., Климова С.А., Коваль Э.З., Коткова В.М., Лавитская З.Г., Морочковский С.Ф., Мухин В.А., Наумов Н.А., Неводовский Г., Николаева Т.Л., Окснер А.Н., Пидопличко Н.М., Попов Е.С., Савич В.П., Сирко А.В., Смицкая М.Ф., Смык Л.В., Солдатова И.М., Ставищенко И.В., Траншель В.А., Фефелов К.А., Шестунов Н.А., Юрченко Е.О., Ячевский А.А., Allescher A., Arnold G.R.W., Beenken L., Berkley M.J., Broome C.E., Cain R.F., Crane J.L., Ellis J.B., Farlow W.G., Fournier J., Jaap O., Henning P., Höhnelt von, Hölm H., Huhges S.J., Graff R.W., Groves J.W., Karvall F., Kellerman W.A., König J.C., de Lacroix T., Ludwig A., Lundell S., Lundquist N., Maire F., Mitra J.N., Montecchi A., Morander R., Nannfeldt J.A., Nash G.V., de Niessl G., Noack F., Parks H.E., Patouliard N., Peth T., Petrak F., Piguet A.P.D., Pilat A., Priou J.-P., Rabenhorst L., Rawenell H.W., Rehm H., Rick J., Saccardo P.A., Shear G.L., Seeler E.V., Smarods J., Stadler M., Strasser P.P., Svrček M., Sydow H., Sydow P., Thaxter R., Therry Y., Vestergreen T., Vogel P., Winter G.

Цінні колекції: Типові зразки. Старовинні гербарні зразки кінця XVIII – першої половини XIX ст.: Я.Ф. Ерхарт, Ф.О. Делявінь, В.М. Черняєв, Ж. Мужо, Дж. Де Нотарис. Старовинні мікологічні ексикати: Rabenhorst L. „Fungi Europaei exsiccati” (194), Rabenhorst G.L. Lichenes europaei exsiccati (24), Kabat J. et Bubak F. „Fungi Imperfecti exsiccati” (733), Bucholtz F. „Fungi rossicci exsiccati” (376), Potebnia A. „Herbarium Rossicum Universitatis Caesariae Charkoviensis” (443), Fuckel L. „Fungi Rhenani exsiccati” (385),

Неводовський Г. „Грибы России” (326), Tranzschel W. et Serebrianikov J. „Mycotheca rossica” (134), Jaczewki A., Komarov V., Tranzschel W. „Fungi Rossiae exiccata” (267), Недоводский Г. Грибы России (226), Бондарцев А.С. „Эксиккаты грибов СССР” (48). До числа особливо цінних історичних колекцій відносяться також мікологічний гербарій харківського міколога та фітопатолога А.О. Потебні, що налічує близько 2500 зразків; іменна колекція іржастих та сажкових грибів Т.Д. Страхова та О.Д. Масловського нараховує близько 1200 зразків та колекція водних грибів Л.І. Логвиненко – близько 300 зразків.

Обмінний фонд: 1 500 г.з.

Куратор гербарію: Акулов Олександр Юрійович, к.б.н.

Штат: Відсутній

Видання: Український ботанічний журнал, Заповідна справа в Україні, Микологія и фитопатология, Экология, Acta Silv. Hung., Bull. Society Mycological Madrid, Forest Pathology, Fungal Planet, Mycena, Mycology, Mycotaxon, Natural Product Communications, Pagina di Micologica, Persoonia

Мікологічний гербарій (фунгарій) CWU-MYC є складовою частиною наукового гербарію Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Його було створено у 1825 р. видатним харківським ботаніком та мікологом В.М. Черняєвим. Цей гербарій є найстарішою науковою колекцією грибів в Україні.

Фонди наукового гербарію кафедри мікології та фітоімунології станом на цей час нараховують близько 20 тис. зразків (в тому числі старовинних зразків та ексикатів 2918). До числа особливо цінних фондів, що зберігаються на кафедрі, належать типові зразки, а також старовинні зразки зі зборів Я.Ф. Ерхарта (1793 р.), Ф.А. Делявіня, В.М. Черняєва, К.К. Пенго, Ж.Б. Мужо та Х.Г. Нестлера, Дж. Де Нотаріса, Н.А. Шестунова та ін. Велику наукову цінність також являє іменний мікологічний гербарій А.О. Потебні, колекція іржастих та сажкових грибів Т.Д. Страхова та О.Д. Масловського, а також колекція водних грибів Л.І. Логвиненко.

Починаючи з 1919 р., після масової еміграції харківських мікологів та передчасної смерті А.О. Потебні, у Харківському університеті основна увага приділялася фітопатологічним дослідженням й мікологічний гербарій CWU-MYC поступово занепадав. Його відродження відбулося лише у 1993 р. водночас із створенням спеціалізованої кафедри мікології та фітоімунології.

Протягом останніх років співробітниками кафедри ведеться інтенсивна робота по інвентаризації наявних гербарних фондів та їх доповненню. Окрім власних зборів, що ведуть співробітники кафедри, гербарій веде інтенсивний обмін зразками з іншими гербаріями світу, зокрема: KW, LE, MSK, VLAD, SVERD, M, GZU, VPI, PEUFR та ін. За цей час обсяг колекції поповнено майже 15 тис. зразків, в тому числі з Білорусі, Бразилії, Італії, Іспанії (Канарські острови), Німеччини, Франції та Росії (Далекий Схід, Кавказ, Краснодарський край, Сибір, Урал). На основі зібраних зразків описано кілька нових для науки видів. За цей час з колекцією працювали 42 фахівці з 22 країн світу (Австрія, Аргентина, Білорусь, Бельгія, Італія, Іспанія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, ПАР, Польща, Росія, США, Тайвань, Україна, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Естонія та Японія). Розпочато роботи по створенню електронного каталогу колекції та інтеграції даних про наявні фонди з міжнародною інтерактивною базою даних Cybertruffle: <http://www.cybertruffle.org.uk>. Інформацію про мікологічний гербарій Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна внесено до каталогу „Index Herbariorum” (<http://sweetgum.nybg.org/ih/herbarium.php?irn=126957>).

Обмінний фонд CWU-МУС нараховує близько 1500 зразків. Він постійно поповнюється співробітниками кафедри мікології та фітоімунології в процесі експедиційного вивчення різних територій та дослідження окремих таксонів.

Налагоджено міжгербарний обмін/позичання матеріалів для досліджень з іншими гербаріями та окремими науковцями. Зокрема, гербарій веде інтенсивний обмін зразками з іншими гербаріями світу, зокрема: KW, LE, MSK, VLAD, SVERD, M, GZU, BPI, PEUFR та ін. Культури, одержані з деяких зразків зберігаються в колекції CBS.

У 1905-1911 рр. гербарієм було видано ексикати у 6-ти томах: Potebnia A. „Herbarium Rossicum Universitatis Cesareae Charkoviensis”, що нараховують 443 зразки.

Формат зберігання гербарію:

- паперові пакети розміру 115 x 90 та 170 x 135
- паперові аркуші формату А3
- флакони з фіксуючою рідиною (для колекції водних грибів)

Підрозділи гербарію:

Аскомікотові та анаморфні гриби (≈5100 зразків) – куратор к.б.н. Акулов О.Ю.

Міксоміцети (≈1700 зразків) – куратор к.б.н. Леонт'єв Д.В.

Ліхенізовані гриби (≈300 зразків) – куратор к.б.н. Надєїна О.В.

Гастероміцети (≈1000 зразків) – куратор ст. лаборант, магістр Сивоконь О.В.

Афіллофороїдні та гетеробазидієві гриби (≈4100) – куратори к.б.н. Усиченко А.С. та лаборант, магістр Ординець О.В.

Агарикоїдні гриби (≈400) – куратор ст. лаборант, магістр Прилуцький О.В.

Іменні мікологічні колекції (близько 4000 зразків), старовинні колекції та ексикати (2918 зразків) – куратор к.б.н. Акулов О.Ю.

Євразія (Західна та Центральна Європа, Україна, Польща, Білорусь, Європейська частина Росії, Краснодарський край, Кавказ, Урал, Сибір, Далекий Схід), Південна Америка (Бразилія). Також є поодинокі зразки з інших частин Земної кулі, в т.ч. тропічних регіонів та Антарктиди.

У гербарії зберігається низка типових зразків грибів, описаних такими вченими як Rehm H., Fuckel L., Saccardo P.A., De Notaris J., Kabat J., Bubak F. Rabenhorst G.L., Потєбня А.О., Шестунов Н.А. та деякими іншими. Інвентаризація „історичних” типових зразків та встановлення сучасного статусу відповідних видів ще триває. Також колекція CWU (Мус) містить голотипи кількох нових для науки видів грибів, описаних харківськими вченими останнім часом: *Cosmospora stegonsporii* Rossmann, Farr et Akulov, *Xylaria sibirica* Y.M. Ju, H.M. Hsieh, Lar. N. Vassiljeva et Akulov, *Tubulifera appplanata* Leontyev et Fefelov. Ще кілька нових для науки видів аскомікотових грибів знаходяться у стадії опублікування.

У гербарії зберігаються цінні історичні колекції та старовинні ексикати грибів.

Найстарішим у колекції є зразок гриба *Sphaeria connivens* Ehrh. зібраний у 1793 р. Я.Ф. Ерхартом. Це не лише найстаріший гербарний зразок в CWU, але й водночас фрагмент перших в історії людства мікологічних ексикатів – «*Plantae Cryptogamae...*», виданих учнем К. Лінея Я.Ф. Ерхартом у Ганновері. Цінність цього зразка також полягає в тому, що до нього прикріплений невеличкий гербарний зразок з рукописними помітками проф. Ф.О. Делявіня – одного з засновників Харківського університету, першого викладача ботаніки в університеті й водночас вчителя засновника гербарію CWU – В.М. Черняєва.

У колекції також зберігаються 10 зразків грибів, зібраних безпосередньо Ф.О. Делявінем (1767-1826), 15 зразків зібраних французьким мікологом J.P. Mougeot

(1776-1858), 12 зразків (в тому числі типові) зібраних італійцем J. De Notaris (1805-1877) та 38 зразків з колекції російського міколога Н.А. Шестунова (1863-1928).

Нажаль, переважна більшість гербарних зразків грибів з колекції В.М. Черняєва (1793-1871) не збереглася. В гербарії є лише 12 зразків зібрані цим вченим, серед яких відсутні голотиби описаних ним видів гастероміцетів та міксоміцетів. Важливо відзначити, що на етикетках кількох зразків водночас присутні записи Ф.О. Делявіна та В.М. Черняєва, тому встановити авторство збору цих зразків досить важко.

До числа особливо цінних історичних колекцій відноситься мікологічний гербарій харківського міколога та фітопатолога А.О. Потебні (1870-1919), що налічує близько 2500 зразків. Іменна колекція іржастих та сажкових грибів Т.Д. Страхова та О.Д. Масловського нараховує близько 1200 зразків. Іменна колекція водних грибів Л.І. Логвиненко – близько 300 зразків.

Старовинні ексикати, що зберігаються:

Fuckel L. Fungi Rhenani exsiccati (385 зразків)

Kabat J. et Bubak F. Fungi Imperfecti exsiccati (733 зразки)

Rabenhorst G.L. Fungi europaei exsiccati (194 зразки)

Rabenhorst G.L. Lichenes europaei exsiccati (24 зразки)

Jaczewki A., Komarov V., Tranzschel W. Fungi Rossiae exsiccati (267 зразків)

Bucholtz F. Fungi rossicci exsiccati (376 зразків)

Potebnia A. Herbarium Rossicum Universitatis Cesareae Charkoviensis (443 зразки)

Tranzschel W. et Serebrianikov J. Mycotheca rossica sive fungorum Rossiae et regionum confinum Asiae specimina exsiccata (134 зразки)

Невоводский Г. Грибы России (226 зразків)

Бондарцев А.С. Эксиккаты грибов СССР (48 зразків).

Також зберігаються окремі гербарні зразки з ексикатів: Cryptogamae Exsiccatae Editae a Museo Hist. Natur. Windobonensi; Ellis et Everhart: Fungi Colimbiani; Farlow Herbarium of Harvard University (Reliquiae Farlowianae); Flora Bohemiae et Moraviae Exsiccata; Flora von Westfallen; Fungi Dacotensis; Fungi Exotici Exsiccati; Fungi Exsiccati Suecici Praesertim Upsalienses; Fungi Latvici Exsiccati; Kryptogamae Exsiccatae; Les Champignons fugues et desseches; Micromycetes Rariores Selecti; Mycotheca Boreali-Americana; New York Fungi; Newodowski G.: Permutatio Fungorum; Plants of Florida; Polacci: Fungi Longbardiae Exsiccati; Rehm: Ascomycetes; Sydow P.: Mycotheca Germanica; Thümen de: Fungi Austriaci; Thümen de: Mycotheca Universalis; Torrend C.: Mycotheca Brasiliensis; Triebel D.: Microfungi Exsiccati; Vogel P.: Flora Marchica; Zenker G.: Flora von Kamerun.

О. Акулов

Література:

Акулов А.Ю., Леонтьев Д.В. Новые данные о микологических коллекциях конца XVIII – середины XIX века из фондов Харьковского университета // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (Біологічні науки). – 2003. – **67**, № 11. – С. 64 – 69.

Акулов А.Ю., Леонтьев Д.В., Ордынец А.В. Выдающийся миколог Николай Васильевич Сорокин (1846—1909) // Материалы Международной конференции «Вопросы общей ботаники: традиции и перспективы», Казань, 23 - 27 января 2006 г. – Ч. 1. – С. 13-17.

Акулов О.Ю. Мікологічний гербарій (фунгарій) Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна СХУ (Мус) // Матеріали наукової конференції „Створення кадастрів фіторізноманіття заповідних територій, ботанічних садів та дендропарків (Канів, 13-15 жовтня 2008 р.), Київ: Фітосоціоцентр, 2008. – С. 57-58.”

Глущенко В.І., Акулов О.Ю., Леонтьев Д.В. Історія мікологічних досліджень в Харківському університеті (до 200-річчя створення університету) // Матеріали ХІ з'їзду Українського ботанічного товариства. 25-27 вересня 2001р. Харків. 2001. С 86-87.

Глущенко В.І., Леонтьев Д.В., Акулов А.Ю. Микологическим исследованиям в Харьковском университете – 200 лет // Материалы международной научной конференции «Каразинские естественнонаучные студии» 14-16 июня 2004 г., г. Харьков, Украина.—Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина.—2004.—С. 210-211.

Прокудин Ю.Н. Выдающийся русский ботаник XIX столетия В.М.Черняев. Харьков: ХГУ, 1953. 51 с.

Потебня А.А. Материалы к микологической флоре Курской и Харьковской губернии // Тр. О-ва Исп. Природы при Харьковском У-те, 1910, Т.43, С. 203-241.

Потебня А.А. Грибные паразиты высших растений Харьковской и смежных губерний, 1915, Вып. 1. Бактерии, амёбовидные организмы и низшие грибы, Изд. Ф.О. ХОС-ХОС, С. 1-120.

Потебня А.А. Грибные паразиты высших растений Харьковской и смежных губерний, 1916, Вып. 2. Голосумчатые, мучнисторосные и дискомицеты, Изд. Ф.О. ХОС-ХОС, С. 121-251.

Спагоров Г.Е. Материалы к флоре паразитных грибов Харьк. губ. // Тр. О-ва Исп. Природы при Харьковском У-те, 1915, Т. 49, С. 1-20.

Страхов Т.Д. К истории микологии и фитопатологии в Харьковском университете (дооктябрьский период) // Труды НИИ Биологии и биологического ф-та ХГУ. 1955. Т.22, №1. С.161-193.

Czerniaiev V.M. Nouveaux Cryptogames de l'Ukraine et quelques mots sur la flore de ce pays // Bull. Soc. Imp. Nat. Moscou. 1845. Т.18, N 3. P.132-157.